



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

15 Mart 2022

Önbilgi Notu

Türkiye’de toplantı ve gösteri yapma özgürlüklerine yönelik baskıların devam etmesi

Eldeki bu önbilgi notu, Türkiye’deki insan hakları savunucularının toplanma özgürlüğünden yararlanmalarına ilişkin süregelen baskıyı, engel ve zorlukları gündeme getirmek ve insan hakları savunucularıyla dayanışmayı güçlendirmek amacıyla Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)¹ tarafından İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (OMCT) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) ile ortaklaşa hazırlanmıştır. Bugün Türkiye’de insan hakları savunucularına² ve sivil toplum aktörlerine yönelik baskılar endişe verici bir hızla artmaktadır. Türkiye’deki gazeteciler, avukatlar, sivil toplum temsilcileri ve diğer insan hakları savunucuları; insan hakları için verdikleri mücadeleler ve yetkilileri sorumlu tutmaya yönelik eylemleri temelinde baskı, engel ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller yargısal taciz, idari taciz, kamu ihracı, tehdit, hedef gösterme, misilleme, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması gibi yöntemlerle tezahür etmektedir.³

Özellikle 2015 yılında Türkiye’de çatışmaların yeniden canlanmasına ve 2016 yılında darbe girişimine ve devam eden *de facto* olağanüstü hâl tedbirlerine işaret ederek; Türkiye’deki insan hakları ikliminin barışçıl toplantı ve gösterilerin organize edilmesi ve sahnelenmesinin pratik olarak imkânsız hale geldiği bir seviyeye ulaşmış, insan haklarını kolektif olarak savunma hakkının uygulanması ve kullanılması da imkânsız hale gelmiştir. Hak ve özgürlüklerin kısıtlanması norm haline gelirken, hak ve özgürlüklerden yararlanma istisnaya dönüşmüştür.⁴ Bu süreç içerisinde kamu otoriteleri tarafından düzenlenen hükümet yanlısı toplanmalar ve mitinglerde ağır güvenlik önlemleri alınmakta ve müdahale gerçekleştirilmemektedir. Hükümet politikalarını destekleyen toplantı ve gösteriler gece yarısından başlayarak tüm kısıtlı alanlarda yapılabılırken, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gün batımından sonra toplantı ve gösteri yapılmasına izin vermemektedir. Bu, yetkililerin insan hakları savunucuları tarafından düzenlenen toplantı ve protestolara müdahale etmek için kullandıkları yöntemlere özel olarak odaklanmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, insan hakları toplantılarını ve

¹TİHV, işkence ve kötü muameleye maruz kalanlara aileleri ile birlikte tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunan ve 1990 yılından bu yana başta işkence olmak üzere insan hakları ihlallerini önlemek için çalışan, uluslararası alanda tanınan bir sivil toplum kuruluşudur.

²Kimlerin insan hakları savunucusu olduğuna veya olabileceğine ilişkin belirli bir tanım olmasa da 9 Nisan 1998 tarihinde BM Genel Kurulu’nda kabul edilen BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi, insan hakları savunucusu kavramının bileşenlerini bireyler, gruplar ve kuruluşlar olarak sıralamaktadır. Bu geniş sınıflandırmaya göre, insan hakları savunucuları, insan haklarını korumak ve geliştirmek için çalışan herhangi bir kişi veya kişi grubu olabilir. İnsan hakları savunucuları herhangi bir cinsiyetten, farklı yaşlardan ve her türlü uzmanlıktan ya da diğer geçmiş deneyimlerden olabilir.

³Daha detaylı bilgi için, bkz. TİHV [Bilgi Notu: Türkiye’de İnsan Hakları Savunucularının Karşılaştığı Baskı, Engel ve Zorluklar \(1 Eylül – 31 Aralık 2021\)](#) ve [Türkiye’de İnsan Hakları Savunucularının Karşılaştığı Baskı, Engel ve Zorluklara İlişkin Bilgi Notu](#)

⁴ Bkz. Bianet [“İhlaller olağan, hak kullanımı istisna haline geldi”](#)



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

protestolarını önlemek amacıyla otoriteler tarafından uygulanan başlıca yöntem ve eğilimleri ve bunların Türkiye’deki insan hakları savunucuları üzerindeki şiddetli etkilerini kısaca açıklama isteği içerisindeyiz.

I. *İnsan Hakları Toplantı ve Gösterilerini Yasaklamak, [bunlara] “İzin Vermemek” veya Müdahale Etmek*

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 34. maddesi toplantı ve gösteri hakkını kabul etmekte ve herkesin, önceden izin almaksızın, barışçıl toplanma ve gösteri hakkının bulunduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar toplantı ve gösteri hakkının anayasal güvencesi uluslararası standartlarla aynı çizgide olsa da diğer mevzuat⁵, izin formunda bildirim yükümlülüğü uygulaması, temelsiz güç kullanımıyla polis kuvvetlerine izin verilmesi veya toplantı hakkının serbestçe kullanılmasından önce protestonun hukuka uygun olup olmadığına karar verme yetkisinin valilere devredilmesi şeklinde keyfi sınırlamalar getirmesi sebebiyle, ekseriyetle Anayasa ve uluslararası standartları ihlal etmektedir. Ayrıca, bir toplantı veya gösterinin yasaklanması, ertelenmesi veya iptal edilmesi için öngörülen koşullar mevzuatın ilgili kısmında çok belirsiz bir şekilde ifade edilmiş olup toplantı ve gösteri hakkının icrasının sınırlanmasında keyfiyete yol açmaktadır.

Toplantı hakkı mevzuatındaki en önemli eksiklikleri özetlemek gerekirse:

- İl ve ilçelerde bütün toplantıların **bir aya kadar** ertelenmesi ve yasaklanması yetkisini idareye veren 2911 s. Kanun’un 19. Maddesi, idareye verilen bu kritik gücü valilere ve bölge valilere devretmektedir. Aynı kanunun 17. maddesi bu kararların hukuki sebepleri arasında “millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ... suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâli” sayılmaktadır. Buna rağmen, idari makamlar toplantı ve gösterileri engelleyen fiilleri ve kararlarında esaslı bir gerekçe sunmamakta; bunun yerine müdahalelerini kapsamı amacıyla bu maddeden kopyala-yapıştır şeklinde genel sebepleri kullanmaktadır.
- Ayrıca 2911 sayılı Kanun’un 6. Maddesi de **toplantı yeri veya güzergâhı** bakımından “vatandaşların gündelik hayatını aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştırmamak” amacıyla valiliklere toplanma yeri ve güzergâhı konusunda karar verme yetkisi vermektedir. Bu yetki, vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılmaz bir şekilde zorlaştırma hususunu açıkça tanımlamadığından, öznel ve temelsiz değerlendirmeye geniş ölçüde açıktır. Kamuyu ilgilendiren meselelerle ilgili

⁵ Toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü düzenleyen ana mevzuat 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’dur. Toplanma ve gösteri özgürlüğünü düzenleyen ikincil mevzuat ise 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’dur.



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

kitlesel barışçıl toplantıların büyük ölçüde önemli sonuçlar elde etmeyi amaçladığı göz önüne alındığında, doğası gereği, vatandaşların günlük yaşamı üzerinde etki doğurması kaçınılmazdır.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/C Maddesine göre valiler, ilçede huzur ve güvenliği, kişi bütünlüğünü ve kamu refahını sağlamak için gerekli tüm karar ve tedbirleri almaya yetkilidir. Bu hüküm, olağanüstü halin sona ermesinin hemen ardından, 25 Temmuz 2018 tarihinde 7145 sayılı Kanun'la değiştirilmiştir. Değiştirilen bu kanunla valilere kendi illerinde herhangi bir karar veya önleyici tedbir alma konusunda sınırsız takdir hakkı tanınmaya devam edilmektedir. Bu tür önlemler, açık veya kapalı yerlerde herhangi bir türde veya boyutta toplantı veya toplanma kararlarına içerecek şekilde genişlemektedir. Diğer kısıtlayıcı hükümlerin yanı sıra, yapılan değişikliklerle valilere **15 gün süreyle herhangi bir kişinin belirli bölgelere girmesini veya çıkmasını** yasaklama yetkisi verilmiştir. Aynı kanununun 66. Maddesine göre valilerin kararlarına uymayanlara 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi uyarınca yaptırım uygulanmaktadır. Bu husus, 11/C maddesine aykırı sayılan barışçıl bir toplantıya katılan bireyleri otomatik olarak para cezası şeklinde yaptırımlara tabi tutulmasına sebebiyet vermektedir.

Bu muğlak ve ucu açık yasal çerçeveden hareketle, Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik yaygın yasaklar ve kısıtlamalar (i) toplantı ve gösteri yürüyüşlerine genel yasaklar, (ii) bu tür toplantı ve gösterilere "izin" vermeyi reddetme veya (iii) bu tür olayları dağıtmak için polis güçlerinin müdahalesi şeklinde tezahür etmektedir. Bu kısıtlamalar, insan hakları savunucularının seslerini en başında toplu bir şekilde yükseltmelerini açıkça engellemekte ve kamu denetiminin olanaklarını, çoğulcu kamusal tartışmayı ve demokratik bir toplumun esas temellerini ihlal etmektedir. TİHV Dokümantasyon Merkezi verilerine göre, 2021 yılının ilk 11 ayında 24 ilde vali ve 6 ilçede kaymakamlar tarafından 101 kez toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklanmıştır.

Bu yaygın yasakları ve kısıtlamaları birkaç önemli vakayla bağlamsallaştırmak için:

- Bu tür yasakların en çarpıcı örneklerinden biri; Van ilinde, 5 yıldan fazladır sürmekte olan, en uzun süreli devam eden külli toplantı ve gösteri yasağıdır. 21 Kasım 2016'dan beri yürürlükte olan Van'da protesto ve gösteri yürüyüşü yasağı vali tarafından birçok kez uzatılmıştır. Van Valiliği, yasağın gerekçesi olarak güvenliği gerekçe göstererek, defalarca, yasağın amaçlarını "... vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğinin sağlanması, terör örgütlerinin planlarının bertaraf edilmesi, ve bu kapsamda milli güvenliğin oluşturulması, kamu düzeni ve genel sağlığın korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, temel hak ve özgürlüklerin ve başkalarının temel hak ve özgürlüklerinin korunması, genel asayişin devamının temini ile şiddet olaylarının yaygınlaşmasının engellenmesi" olarak bildirmiştir.⁶ Van Valiliği, bu beş yıllık zaman diliminde genel yasakların özel ve gerçek nedenlerini belirtmemiştir. Bu kararlara karşı yasal işlem başlatılmış ancak ilk derece idare mahkemeleri ilgili kararları bozmamıştır. Van'daki avukatlardan edinilen bilgilere göre, külli yasaklar Türkiye Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış ancak bu başvuru Anayasa Mahkemesi önünde derdesttir.

⁶Bkz. Bianet, [Van'da eylem ve etkinlik yasağı 15 gün daha uzatıldı](#); ayrıca bkz. TİHV [Van Valiliği Anti-Demokratik Yasak Kararlarına Son Vermeli!](#)



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

- Bir başka ölçüsüz yasak ise doğrudan insan hakları savunucularını hedef alan “izinsiz” gösteriler gerekçesiyle Cumartesi Anneleri nöbetine yönelik yapılan hukuka aykırı müdahale, dağıtma ve vahşi saldırdır. 25 Ağustos 2018’de, 1995’ten bu yana süre gelen protestolarının 700. haftasında; zorla kaybedilen kişilerin akrabaları, insan hakları savunucuları, milletvekilleri ve aynı zamanda nöbeti takip eden gazeteciler de dahil olmak üzere toplanan kişilere yönelik olarak polis tarafından göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermi kullanılarak, yaklaşık 699 haftadır bu meydanda barışçıl bir şekilde basın açıklaması yapmalarına rağmen barışçıl nöbet bozulmuştur. 2018’den beri Cumartesi Anneleri nöbeti her zamanki yerinde İstiklal Caddesi’nin ortasında, Taksim Meydanı’nda, caddenin merkezi polis bariyerleri ve barikatlarıyla çevrili olması sebebiyle yapılamamaktadır. Cumartesi Anneleri eylemcilerine yönelik yargısal tacizler devam etmektedir.⁷
- Üniversite öğrencileri, barışçıl protestolara katılmaları ve akademik özgürlük ve özerkliği savunmaları nedeniyle hedef alınmaya devam etmektedir. Bunların arasında, Boğaziçi Üniversitesi’nin son iki rektörün Recep Tayyip Erdoğan tarafından atanması sebebiyle 2021’in başından beri protesto gerçekleştiren Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri de bulunmaktadır. Protestoların ardından gelen otoritelerin tepkisi oldukça şiddetli bir şekilde gerçekleşmiştir. Öğrenciler ve protestocular polis şiddeti ve işkencesi, keyfi gözaltı ve yasadışı tutuklamalarla karşı karşıya kalmıştır. Öğrenciler ve protestocular, hükümet yetkilileri tarafından “terörist” olarak hedef gösterilmiş; cinsiyetçi, homofobik ve transfobik söylemlerle tasvir edilmiştir. Öğrenci protestolarına karşı mükerrer müdahaleler ve yargısal tacizler devam etmektedir.⁸

Bugün itibariyle, bu kısıtlamalara karşı Türkiye mahkemelerinde çare aramak veya mahkemelerden toplantı ve gösteri yapma özgürlüğünün tam ve etkin bir şekilde uygulanmasını talep etmek “makul bir başarı şansı” sunmaktan uzaktır. Adalet Bakanlığı’nın 2020 yılı verilerine göre 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na uymama sebebiyle 6770 kişi hakkında soruşturma, 3171 kişi hakkında ise kovuşturma başlatılmıştır.⁹ TİHV Dokümantasyon Merkezi’ne göre, 2021 yılının ilk 11 ayında, 607 kişi hakkında barışçıl toplantı ve gösterilere katıldıkları gerekçesiyle açılan 29 dava halen ilk derece mahkemeleri önünde derdesttir. Ortaya çıkan davaların sonucu olarak, 3 davada 39 kişi beraat ederken; 12 kişiye toplam 10 yıl 6 ay 5 gün hapis cezası verilmiştir. Buna ek olarak, toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünden yararlanmayla ilgili olarak 54 yeni soruşturma başlatılmıştır. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin yargılamalar, insan hakları savunucularının haklarını kullanmalarını geciktirmek için geniş çapta araçsallaştırılmakta ve daha geniş çevrelerde caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

⁷Bkz. the Observatory, [OBS Urgent Appeal: Saturday Mothers](#).

⁸Bkz. TİHV, İHD, OMCD ve FIDH [Ersin Berke Gök ve Caner Perit Özen Derhal Serbest Birakılsın](#) ve the Observatory [Turkey: Arbitrary detention and ill-treatment against Ersin Berke Gök and Caner Perit Özen](#).

⁹ TİHV, [Verilerle 2021 Yılında Türkiye’de İnsan Hakları İhlalleri](#).



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

Birleşmiş Milletler Özel Usulleri, Mayıs¹⁰ ve Temmuz¹¹ 2021 tarihlerinde, otoritelerin dikkatini yukarıda açıklanan hususlara uygulanabilir ilgili uluslararası norm ve standartlara çekmek için Türkiye hükümetine bildiriye bulunmuş ve 23 Aralık 2003 tarihinde Türkiye hükümeti tarafından onaylanmış olan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (MSHUS) 19, 21 ve 22. Maddelerinde güvence altına alınmış olan ifade özgürlüğü, müdahale olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkı ve barışçıl toplanma ve örgütlenme hakları hatırlatılmıştır. Ayrıca devletleri terörle mücadele ve ulusal güvenliği korumaya yönelik tedbirlerin uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri uygun olmasına; bireylerin, grupların ve insan haklarını geliştirme ve savunmayla bağlantılı toplum organlarının çalışmalarını ve güvenliğini engellememesini sağlamaya teşvik eden İnsan Hakları Konseyi 22/6 No'lu Kararı'na¹² atıfta bulunmaktadır. Cezai yaptırımları olan terörle mücadele mevzuatı; ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını barışçıl bir şekilde kullanan kişilere karşı kötüye kullanılmaması gerektiğini vurgulamak önemlidir. Bu haklar Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) kapsamında korunmaktadır ve bu hakların şiddet içermeyen bir şekilde kullanılması ceza gerektiren bir suç değildir. Terörle mücadele mevzuatı, barışçıl azınlık gruplarını ve mensuplarını bastırmak için bir bahane olarak kullanılmamalıdır.¹³

II. Güvenlik Güçlerinin Gözaltı Amacını Aşan Güç Kullanımı

Söz konusu yasak ve kısıtlamalar; güvenlik güçlerinin, hukuka aykırı kısıtlamalara rağmen toplanma ve gösteri özgürlüğünün meşru kullanımı için kamusal alan talep edenlere karşı temelsiz, hukuka aykırı ve gözaltı amacını aşan güç kullanımı uygulamalarını da olanak vermektedir. Bir toplantının “izinsiz” olarak sınıflandırılması, polise protestocuları dağıtmak ve güç kullanmak için sözde yasal dayanağı sağlamaktadır.

Güvenlik güçlerinin gözaltı amacını aşan güç kullanımı uzun süredir yaygın olarak gözlemlenmektedir. Türkiye; toplanmaların barışçıl yapısı dikkate alınmaksızın kolluk tarafından müdahalelere uğraması sebebiyle uluslararası aktörler tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Güvenlik güçleri, 2911 sayılı Kanun'un 23 ve 24. maddelerine dayanarak “hukuka aykırı” veya “izinsiz” olarak nitelendirilen toplantılara; toplantının barışçıl olup olmadığına, eylemlerinin gereklilik ve ölçülülük koşullarını karşılayıp karşılamadığına bakmaksızın sert müdahalelerde bulunmaktadır. Buna ek olarak, polis geniş ve keyfi takdir yetkisiyle donatılmıştır; pratikte bir toplantının herhangi bir kısıtlama olmaksızın yapılabileceği, büyük ölçüde polis memurları ve komiserler tarafından sahada alınan kararlara bağlıdır. Ayrıca, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 16. Maddesi uyarınca, kolluk kuvvetleri görevlerini yerine getirirken direnişi kırmak için fiziki güç, cop, biber gazı, tazyikli su ve kelepçe dahil olmak üzere orantılı güç kullanma hakkına sahiptir. Bu hüküm, 2911 sayılı Kanun'un

¹⁰ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=26402>, AL TUR 7/2021 12 Mayıs 2021 tarihli

¹¹ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=26538>, AL TUR 10/2021 27 Temmuz 2021 tarihli

¹² https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/22/6.

¹³ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=26538>, ALTUR 7/2021 12 Mayıs 2021 tarihli



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

yukarıda belirtilen hükümleriyle birlikte, “izinsiz” veya “hukuka aykırı” bir toplantıya katılan ve uyarıya rağmen dağılmayı reddeden barışçıl protestoculara karşı polisün güç kullanmasına imkan tanımaktadır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre toplamda 291 gösteriye kolluk kuvvetlerince müdahale edilmiş ve 88 etkinlik engellenmiştir. Bu müdahaleler sonucunda 28'i çocuk 3540 kişi gözaltına alınırken kötü muamele ve işkenceye maruz bırakılmıştır.¹⁴ Bu bağlamda, kolluk kuvvetlerinin hukuka aykırı ve gerekli olmayan fiziki müdahalesi, doğrudan işkence ve kötü muameleyle varan bir şiddet oluşturmaktadır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu'na göre 2020 yılında 562 işkence ve kötü muamele başvurusundan 165'i sokak/açık alan, yaşam alanları, kolluk kuvvetlerinin kullandığı ulaşım araçları gibi kamusal alanlarda işkenceye maruz kaldığını belirtirken; 2019 yılında 566 kişiden 264'ü aynı hususu ifade etmiştir. Protestoculara ve insan hakları savunucularına yönelik artan polis şiddeti düzeni, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün icrasını ve buna riayet etmeyi engelleme döngüsünü göstermektedir

III. Seçilmiş Protesto Gruplarının Hedeflenmesi ve Ayrımcılık

Toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün daha da kısıtlanması amacıyla uygulanan yaygın yasaklar, kısıtlamalar ve müdahaleler de ayrımcı sürekli uygulamayı barındırmaktadır. LGBTİ+ ve kadın yürüyüşlerine yönelik olarak gerçekleştirilen vahşi müdahaleler; otoritelerin gösterilere yönelik genel tepkisel duruşunun yanı sıra bu grupların görünürlüğünü ve toplu taleplerini bastırmayı da amaçlamaktadır. Bu durum; bilhassa gökkuşağı bayrağı veya LGBTİ+ hareketiyle ilgili herhangi bir sembolü taşıyan Türkiye'deki kadın ve LGBTİ+ gösterilerini özellikle hedef almaktadır. Hükümet politikalarına karşı muhalif fikirlerini barışçıl şekilde ve özgürce dile getirmek gibi bir genel hak bağlamında toplantı ve gösteri hakkını kullanan öğrenciler, kadınlar veya LGBTİ+ aktivistleri tutuklanmış ve birçoğu ceza soruşturmasına maruz kalmıştır.

Bugün, Türkiye'nin hemen hemen tüm illerinde onur yürüyüşleri, yasal taleplerin varlığına rağmen, 2015'ten beri fiilen yasaklı durumdadır. Son yasak, 24 Haziran 2021'de, hükümetin her zaman başka amaçlı toplanmalara izin verdiği Maltepe ilçesinde düzenlenecek olan Onur Yürüyüşü'nün İstanbul Valiliği tarafından “kamu huzur ve güvenliğinin, genel ahlakın ve sağlığın korunması ve terör olaylarının önlenmesi” gerekçesiyle reddedilmesi üzerine gerçekleşmiştir. 22 Haziran 2021'de kolluk kuvvetleri İstanbul Onur Yürüyüşü için düzenlenen pikniğe saldırmıştır. Bu olayda bir kişi göz altına alınırken, aralarında avukatların da bulunduğu 8 kişi polis tarafından yaralanmıştır. 26 Haziran 2021'de İstanbul Valisi tarafından yasalara aykırı olarak “hukuka aykırı” ilan edilen İstanbul Onur Yürüyüşü'ne kolluk güçleri saldırmış ve yürüyüşe katılmak isteyen 45 kişiyi gözaltına almıştır. Bu saldırı sonucunda 17 kişi maruz kaldıkları işkence ve kötü muamele nedeniyle TİHV İstanbul Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi'ne başvurmuştur.

Vakalardan birinde otoriteler, LGBTİ+ topluluğunun ilk elden herhangi bir toplantı ve gösteri yapmamasını öncelikli olarak hedef almıştır. Olağanüstü hâl sürecinde Ankara Valiliği, olağanüstü hâli

¹⁴ Bkz. TİHV, [Verilerle 2021 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri](#).



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau SOS-Torture

oluşturan koşullar ve LGBTİ+ aktiviteleri arasında herhangi bir rasyonel bağlantı olmamasına rağmen 19 Kasım 2017’de LGBTİ+ aktivitelere yönelik külli bir yasak getirmiştir. Olağanüstü hâlin sona ermesinin ardından Ankara Valisi, 3 Ekim 2018 tarihli yazısıyla, şehirdeki LGBTİ+ etkinliklerinin yasaklandığını yargı yetkisi içindeki tüm kolluk kuvvetlerine bildirmiştir. Vali, yasağın gerekçesi olarak soyut bir şekilde “toplumsal hassasiyet ve duyarlılık”, “kamu güvenliği”, “genel halk sağlığı ve ahlakının korunması” ve “başkalarının haklarının korunması” hususlarına değinmiştir. Bu düzenlemeler kaldırılrsa bile, yarattığı caydırıcı etki var olmaya devam edecektir; LGBTİ+ topluluğu hakkındaki kamusal söylem o sürece bu yana daha da kötüleşmiştir.

2021’de kadınlar ve LGBTİ+ların düzenlediği 22 toplantı ve gösteriye müdahale edilmiş; sekiz toplantı engellenmiştir. Bu müdahaleler sırasında en az 191 LGBTİ+ birey ve kadın işkence ve kötü muameleye maruz kalarak gözaltına alınmıştır. TİHV İstanbul Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi 2021 Raporu’na göre, 83 LGBTİ+ birey işkence ve kötü muamele nedeniyle TİHV’e başvurmuştur. 2020’de kadınlar ve LGBTİ+ bireylerin düzenlediği 18 toplantı ve gösteriye müdahale edilmiş; 10 toplantı engellenmiştir. Bu müdahalelerde 164 kişi gözaltına alınmıştır. Son olarak 2021’de polis üç ilde üç onur yürüyüşüne müdahale etmiş; bu müdahaleler sırasında en az 93 LGBTİ+ gözaltına alınmıştır.

Tavsiyeler:

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve bu özgürlüğün Türkiye’deki insan hakları savunucuları için hayati önemi arasındaki kesişmeye özel bir odaklanmayı benimseyerek otoritelere sesleniyoruz:

- Otoriteler, bir toplantıyı yasaklayan veya kısıtlama getiren herhangi bir karara itiraz edebilmek için idare mahkemeleri önünde özel, hızlı ve etkili bir mekanizma oluşturmayı taahhüt etmelidir.
- Barışçıl toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünü kullananlara yönelik hukukun kötüye kullanılmasına ve araçsallaştırılmasına son verilmelidir.
- Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünü kullanan barışçıl göstericilere ve insan hakları savunucularına karşı her türlü soruşturma ve kovuşturmalar düşürülmelidir.
- Başta kadınlar ve LGBTİ+ insan hakları savunucuları olmak üzere, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerini kullanan insan hakları savunucularına yönelik her türlü ayrımcı uygulamaya son verilmelidir.

Bunlara ek olarak:

- Türkiye’deki otoriteler, uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeli; toplantı ve gösteriler muhakkak kanunilik, meşru amaç, gereklilik ve ölçülülük gibi izin verilen sınırlamalara tabi olmalıdır. Toplanmanın barışçıl tarafı varsayımlara dayanamaz, barışçıl kavramına genişletici bir yorum atfedilmelidir.
- Cezai yaptırımları olan terörle mücadele mevzuatı, ifade özgürlüğü, barışçıl örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarını barışçıl bir şekilde kullanan kişilere karşı kötüye kullanılmamalıdır. Bu haklar, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) kapsamında korunmaktadır ve bu hakların şiddet içermeyen bir şekilde kullanılması ceza gerektiren bir suç değildir.



İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
HUMAN RIGHTS ASSOCIATION
KOMELEYA MAFÉN MIROVAN



OMCT
Réseau **SOS-Torture**

- Başta, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu olmak üzere toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuat yeniden düzenlenmelidir. Yetkilileri bu mevzuatı uluslararası insan hakları standartlarına uygun hale getirmek için gözden geçirmeye çağırıyoruz.
- 5442 sayılı Kanununun 11/C Maddesi, mahalli idarecilere, toplantı ve toplanmalarla ilgili gerekli tüm kararları alma yetkisini vermektedir. İstisnai yasal yetkilerin bu şekilde kullanılması, temel haklardan yararlanmayı temelden etkilemektedir. Otoriteleri, yerel yönetimlerin, vatandaşların temel haklarının kullanımını kısıtlama yetkisine sınırlamalar getirmek için ülke genelinde düzenlemeler yapmaya davet ediyoruz.
- 2911 sayılı Kanun'un idareye il ve ilçelerdeki tüm toplantıları erteleme ve yasaklama, toplanma yeri ve güzergâhı belirleme yetkisi veren 6. ve 19. Maddeleri mahalli idareler tarafından istismar edilmekte, zorunluluk ve ölçülülük sınırlarını aşmaktadır. Bu sebeple, otoritelere bu hükümlerin kaldırılması çağırısında bulunuyoruz.
- Otoriteleri, kolluk kuvvetlerinin güç kullanımını sınırlandıracak politikalar benimsemeye ve gösterilere katılanlara karşı 2559 sayılı Kanun'un güç kullanımına ilişkin 16. Maddesi kapsamında güvenceler sağlamaya davet ediyoruz.
- Otoriteleri, öğrenciler, kadınlar veya LGBTİ+ aktivistleri gibi farklı grupların toplanma hakkını güvence altına alacak politikalar benimsemeye çağırıyoruz.